

انشاء‌های خواندنی خدا!

ای که انشاء عطراد صفت شوکت تست عقل کل چاکر طغراکش دیوان تو باد
(حافظ)

خاطرت درس انشاء در مدرسه را که از یاد نبرده‌اید؟ به‌خصوص این توصیه معلم را که: انشاء باید ابتکاری و خودجوش باشد؛ نه از جایی رونویسی کنید، نه کسی برای شما بنویسد و نه چند تا انشاء تکراری امثال «علم بهتر است یا ثروت» و... جمله‌های: «البته واضح و مسلم است که...» را برای امتحان حفظ کنید. یادش بخیر که چقدر هم گوش می‌کردیم!

انشاء همان نوآوری و پدید آوردن است. خدا هم انشاء می‌نویسد، با این تفاوت که انشاء‌های ما بی‌دست و پا و ساکن و صامت‌اند (هرچند معلم شوخ طبع ما به شاگردهایی که خط‌شان مثل خرچنگ قورباغه بود می‌گفت اگر در آفتاب بگذارید راه می‌افتد!). اما انشاء‌های خدای «حیّ و قیوم» (زنده و برپا دارنده) واقعاً حیات و حرکت دارند! اصلاً معنای درست «انشاء» (در باب افعال) همین راه انداختن، رشد دادن و تربیت چیزی است که پدید آمده.

فرق انشاء با اختراع در همین نشو و نمای بعدی است، خدا خالق و بدیع و فاطر هم هست؛ در اولی ساختن مورد نظر است، در دومی ابتکار و در سومی پرده عدم را شکافتن و طرح نو در انداختن. اما تنها در انشاء است که رشد و تربیت بعدی مورد نظر است.

اعراب جاهلیت می‌گفتند دختران در زیور آلات «انشاء» می‌شوند و رشد و نما پیدا می‌کنند^(۱)، قرآن نیز تحولاتی را که نماز شب در گفتار و گام‌های مؤمن پدید می‌آورد «نَاشِئَةَ اللَّيْلِ»^(۲) و به تعبیری انشاء‌های شب نوشته شده، و نیز کشتی‌های کوه پیکری را که به نیروی پدیده باد دل دریاها را می‌شکافتند و پیش می‌روند «الْمُنشآتُ فِي الْبَحْرِ» نامیده است.^(۳)

یک تفاوت بزرگ دیگری هم انشاء‌های ما با انشاء‌های خدا دارد؛ نوشته‌های خدا، به تعبیر امام علی^(ع) تماماً نوآوری علمی، حکیمانه و بدون مدل و تعلیم است.^(۴)

در ضمن، خدا هم خواسته است ما انشاء‌های او را با دید بصیرت بخوانیم. اصلاً همان‌طور که می‌دانید، «قرآن» یعنی «خواندنی»! که مصدر قرأت است، اتفاقاً اولین سروش وحی بر پیامبر، او را به خواندن فراخواند؛ نه خواندن الفاظ، بلکه خواندن آثار آفرینش. خواندن همان ربّ کریمی که انسان را از علق آفرید.^(۵)

اما مشتقات کلمه قرآن ۷۰ بار (عدد کثرت)، و عنوان «قرأت قرآن» ۱۰ بار (عدد تمام) در این کتاب تکرار شده است. قرآن علاوه بر آیات «تشریحی»، از آیات «تکوینی» در خلقت آسمان‌ها و زمین سخن می‌گوید که اگر جنگل‌ها قلم و دریاها مُرکب شوند از نوشتن‌اش در می‌مانند.^(۶)

اینک اگر حوصله خواندن انشاء‌های خدا را داشته باشید، این مختصر عناوین و سرفصل‌های آن در قرآن را نشان می‌دهد:

۱- خدا با‌ها را می‌فرستد و ابرهای پر باران را «انشاء» می‌کند.^(۷)

۲- انشاء عالم گل و گیاه، باغ و بوستان، میوه و محصولات کشاورزی.^(۸)

۳- انشاء انسان از خاک.^(۹)

۴- انشاء انسان از سلول اولیه.^(۱۰)

- ۵- انشاء نسل اندر نسل انسان. (۱۱)
- ۶- انشاء ابرار سه گانه شناخت برای انسان. (۱۲)
- ۷- وعده انشاءهای آینده در قیامت. (۱۳)
- ۸- انشاء همسرانی و الامقام و در کمال عقل و جمال در آخرت. (۱۴)

- ۱- زخرف ۱۸- أَوْ مِنْ يُنْشَأُ فِي الْحَيَاةِ...
- ۲- مزمل ۶- إِنَّ نَاشِئَةَ اللَّيْلِ هِيَ أَشَدُّ وَطْئًا وَأَقْوَمُ قِيلٌ.
- ۳- رحمن ۲۴- وَلَهُ الْجَوَارِ الْمُنْشَأَاتُ فِي الْبَحْرِ كَالْأَعْلَامِ
- ۴- خطبه ۱۹۱ نهج البلاغه - مبتدع الخلائق بعلمه و منشئهم بحكمه بلا اقتداء و لا تعليم
- ۵- افرأ باسم ربك الذي خلق الإنسان من علق افرأ وربك الأكرم الذي علم بالقلم علم الإنسان ما لم يعلم
- ۶- لقمان ۲۷- وَلَوْ أَنَّمَا فِي الْأَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ أَقْلَامٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِنْ بَعْدِهِ سَبْعَةَ أَبْحُرٍ مَا نَفِدَتْ كَلِمَاتُ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ
- ۷- رعد ۱۲- هُوَ الَّذِي يُرِيكُمْ الْبَرْقَ خَوْفًا وَطَمَعًا وَيُنْشِئُ السَّحَابَ الثِّقَالَ
- ۸- انعام ۱۴۱- وَهُوَ الَّذِي أَنْشَأَ جَنَّاتٍ مَعْرُوشَاتٍ وَغَيْرَ مَعْرُوشَاتٍ وَالنَّخْلَ وَالزَّرْعَ مُخْتَلِفًا أَكْلُهُ وَالزَّيْتُونَ وَالرُّمَانَ مُتَشَابِهًا وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍ كُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ إِذَا أَثْمَرَ وَآتُوا حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهِ وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ
- واقعه ۷۳- أَفَرَأَيْتُمُ النَّارَ الَّتِي تُورُونَ، أَنْتُمْ أَنْشَأْتُمْ شَجَرَتَهَا أَمْ نَحْنُ الْمُنْشِئُونَ
مؤمنون ۱۸ و ۱۹- وَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً بِقَدَرٍ فَأَسْكَنَاهُ فِي الْأَرْضِ وَإِنَّا عَلَىٰ ذَهَابٍ بِهِ لِقَادِرُونَ، فَانْشَأْنَا لَكُمْ بِهِ جَنَّاتٍ مِنْ نَخِيلٍ وَأَعْنَابٍ لَكُمْ فِيهَا فَوَاكِهُ كَثِيرَةٌ وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ
- ۹- نجم ۳۲ و هود ۱۱- هُوَ أَنْشَأَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ وَاسْتَعْمَرَكُمْ فِيهَا
- ۱۰- وَهُوَ الَّذِي أَنْشَأَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ فَمُسْتَقَرٌّ وَمُسْتَوْدَعٌ قَدْ فَصَّلْنَا الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَفْقَهُونَ
- ۱۱- انعام ۶ و ۱۳۳، قصص ۵، مؤمنون ۴۲- انْشَأْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قَرْنًا آخَرِينَ
- ۱۲- وَهُوَ الَّذِي أَنْشَأَ لَكُمْ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ
- ۱۳- عنكبوت ۲۰- فَلْيَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ بَدَأَ الْخَلْقَ ثُمَّ اللَّهُ يُنشِئُ النَّشْأَةَ الْآخِرَةَ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ
- واقعه ۶۰ تا ۶۲- نَحْنُ قَدَرْنَا بَيْنَكُمْ الْمَوْتَ وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوبِينَ عَلَىٰ أَنْ يُبَدَّلَ أَمْثَالَكُمْ وَنُنْشِئُكُمْ فِي مَا لَا تَعْلَمُونَ وَقَدْ عَلِمْتُمْ النَّشْأَةَ الْأُولَىٰ قُلُوبًا تَذَكَّرُونَ
- نجم ۴۷- وَأَنْ عَلَيْهِ النَّشْأَةُ الْآخِرَىٰ
- ياسين ۷۹- وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُ قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ فَلْيُحْيِيهَا الَّذِي أَنْشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ
- ۱۴- واقعه ۳۵- وَفُرْشٍ مَرْفُوعَةٍ إِنَّا أَنْشَأْنَاهُنَّ إِنْشَاءً فَجَعَلْنَاهُنَّ أَبْكَارًا عُرْبًا أُرَابًا